

Lausunto

17.02.2021

Asia: VN/4330/2018

Suullisen todistelun vastaanottaminen tallenteelta. Videotallennustyöryhmän mietintö

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Mietintö sisältää ehdotuksen suullisen todistelun vastaanottamisesta kuva- ja äänitallenteelta hovioikeudessa niin, että käräjäoikeudessa vastaanotettavasta suullisesta todistelusta tehtäisiin kuva- ja äänitallenne. Tällöin todistajia ja muita oikeudenkäynnissä kuulusteltavia henkilöitä ei kutsuttaisi esittämään kertomustaan uudelleen hovioikeuteen. Mietinnön mukaan ehdotuksen tavoitteena on parantaa näytön arvioinnin oikeellisuutta muutoksenhaussa, tehostaa muutoksenhakumenettelyä sekä vähentää muutoksenhausta asianosaisille ja todistajille aiheutuvia kustannuksia ja muuta haittaa. Mietinnön ehdotus on Euroopan kriminaalipolitiikan instituutin HEUNIn mielestä kannatettava siitä näkökulmasta, että tutkimusten mukaan rikoksen uhrille voi aiheutua kohtuutonta haittaa, siitä, että hän joutuu toistamaan kertomuksensa rikoksen uhriksi joutumisesta uudelleen prosessin eri vaiheissa. Kertomuksen toistaminen oikeudessa voi jopa johtaa uhrin uudelleen traumatisoitumiseen. Mietinnössä todetaankin lyhyesti, että ehdotuksen voidaan arvioida parantavan rikoksen uhrin asemaa, mutta mietinnössä ei valitettavasti arvioida yksityiskohtaisemmin sitä mitä hyötyä, ja mahdollisesti haittaa videotallenteen käyttämisestä voi olla uhrin näkökulmasta. Mietinnöstä puuttuu rikoksen uhrin kokemuksia oikeudenkäynnistä huomioiva näkökulma. Ehdotus keskittyy pääasiassa muiden, kuten tehokkuusnäkökulmien käsittelyyn. Toisaalta uhritutkimusten mukaan uhrin kokevat monesti myös pitkittyneet rikosprosessit hyvin raskaiksi, joten tästä näkökulmasta tehostamisella voi olla myös rikoksen uhrien asemaa parantavia vaikutuksia.

Mietinnössä käsitellään ansiokkaasti sitä, miten videolle kuuleminen ja toisaalta videolta todistelun vastaanottaminen vaikuttavat näyttönarviointiin, ml. uskottavuusarviointiin, ja myös mahdollisesti kuultavan käyttäytymiseen (esim. jännittäminen). Näistä aiheista on kuitenkin tehty maailmanlaajuisestikin vielä vähän tutkimusta. Lähtökohtaisesti tarvitaan enemmän tutkimusta siitä, miten asianosaiset, todistajat (ml. asiantuntijatodistajat), oikeusavustajat, syyttäjät ja tuomarit kokevat toisaalta todistelun nauhoittamisen ja toisaalta todistelun vastaanottamisen videolla, ml. miten videota arvioidaan ja tulkitaan mahdollisesti eri tavalla kuin läsnäolotodistelua.

Mietinnössä käsitellään myös esitutkinnassa tehdyn videoinnin käyttämistä oikeudenkäynnissä suullisen todistelun sijasta. Mietinnössä käsitellään ansiokkaasti esitutkinnan videoinnin hyötyjä, kuten että esitutkinnassa kuultavien kertomukset ovat tuoreemmassa muistissa ja siten lähtökohtaisesti parempaa näyttöä kuin se, mitä he kertovat käräjäoikeudessa. Mietinnössä todetaan, että esitutkintavideoinnin käyttäminen voisi parantaa näytön arvioinnin oikeellisuutta ja siten oikeudenkäynnin varmuutta. Näissäkään pohdinnassa ei kuitenkaan käsitellä erityisesti rikoksen uhrin asemaa ja kokemuksia, ml. sitä, miten trauma voi vaikuttaa muistiin, miten traumatisoituneen henkilön voi olla hyvin vaikea toistaa kertomuksensa tai miten kuulemistilanne voi olla uhrille uudelleen traumatisoiva kokemus.

Mietinnössä päädytään siihen, että esitutkinnan videoinnin käyttöalaa todistelussa ei tulisi laajentaa yllä mainituista eduista huolimatta. Vasta-argumentteina esitetään mm. välitön oikeudenkäynti, kontradiktisuuden periaatteen noudattaminen sekä se, että videolle esitutkinnan tallentaminen ei erityisesti tehostaisi oikeudenkäynnin kulkua. Mietinnön toisessa kohdassa todetaan, että niissä tilanteissa, joissa esitutkinnan kuulemisen videointia käytetään jo (esitutkintalain 9 luvun 4 §:ssä ja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 3 momentin nojalla) esitutkinnassa tehtyjen videotallenteiden näytön arvioimista ei ole koettu erityisen ongelmalliseksi. Olisi syytä vielä pohtia, olisiko muidenkin rikostyyppien tai uhriryhmien (kuten täysi-ikäiset seksuaalirikosten uhrin, ihmiskaupan uhrin tai lähisuhdeväkivallan uhrin) suojelemisen ja uudelleen traumatisoitumisen ehkäisemisen näkökulmasta mahdollista käyttää laajemmin esitutkinnan videotallennetta suullisen todistelun sijasta. Tämä mahdollistaisi oikeudenkäynnin myös niissä tapauksissa, joissa asianosaiset eivät enää oleskele maassa. Vähintäänkin tulisi aiheesta tehdä tutkimusta, jossa tarkastellaan myös rikoksen uhrin kokemuksia sekä toisaalta tuomarien käsityksiä ja kokemuksia videoidun todistelun vaikutuksesta näytönarviointiin ja kontradiktorisen periaatteen toteutumiseen. Yksi lainsäädännöllisesti harkittava malli voisi olla hybridi, jossa esitutkintakuulustelusta tehdään kuva- ja äänitallenne, ja lisäksi syytetyille varataan mahdollisuus esittää kysymyksiä. Tämä vastakuulustelumahdollisuus ei välttämättä edellytä vastaajan läsnäoloa, vaan riittää, että vastaajan avustaja on läsnä.

Lilja Inka
HEUNI - YK:n yhteydessä toimiva Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti